

ГОДИНА III.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 30.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА НА НЕДЕЉУ НА ПО ТАБАКА. — СТОЈИ ЗА НОВИ САД 40, А НА СТРАНУ 60 НОВ. МЕСЕЧНО. — ЗА ОГЛАСЕ
НАПЛАЋУЈЕ СЕ ОД ЈЕДНЕ ВРСТЕ 3 НОВ. И 30 ЗА ЖИГ СВАКИ ПУТ.

ДОПУНЕ И ИСПРАВКЕ ЗА „ГРАЂУ ЗА ИСТОРИЈУ СРП. ПОЗОРИШТА“ од Јована Ђорђевића.

(Наставак.)

Тако н. пр. дилетантске представе, које су биле у Београду, Панчеву или у Новом Саду око 1839. и 1840. године, важније су од оних ранијих у Новом Саду 1826. и 1827., јер је из њих поникла прва глумачка дружина, која је год. 1840. у Београду представе давала, па исте године чак и у Загребу позоришни „жижак“ потпалила, али о којој још једнако врло мало знамо. *) — Тако је н. пр. Кнежевићева приватна дружина г. 1860. важнија од оних у 1845. и 1847., јер је из ње поникла прва дружина народног позоришта.

Из прве позоришне епохе, од 1787. до 1813. тешко ће већ икога више бити међу живима, који би нам или као сурадник, или као очевидац могао дати више и ближих података, него што их до сад имамо. Ту се највише надамо у писмене документе, ако се који из оног времена нађу, и у казивања оних, који су оне сураднике лично познавали, и од њих што слушали и запамтили.

Много боље стојимо са другом епохом, од 1813. до 1837. У ову епоху спада Вујић, и он је — као што смо горе видели — о својој радњи оставио доста трагова; а и иначе још ће се наћи можда и од сурадника његових, а још више од очевидаца његове радње, који ће неке празнине моћи попунити. — У ову епоху спада и поче-

так драматске радње Стеријине. — Али што је најглавније, у ову епоху спадају и дилетантске представе у Новом Саду г. 1826. и 1827., о којима је спомен у бр. 51. и 53. „Позоришта“, а онај, ко је ове представе завео и руководио, г. Атанасије Никוליћ, заслужни ветеран на пољу народне књижевности, још је у животу и у снази. „Српска Матица“ без сумње ће га по своме закључку умолити; али нека је овде јавно пред народом умољен, да нам саопшти што више од својих позоришних успомена, са којима је он једини сад најбогатији у Србству, јер његова позоришна радња обухвата већ близу педесет година, и протеже се кроз другу, трећу и четврту позоришну епоху од год. 1826. до данас. Он, као сувременик покојног Стевана Стефановића, Лазара Лазаревића и Јована Рајића, могао би нам дати красних и занимљивих података о радњи оне изврсне дилетантске дружине, коју је он сам саставио и руководио, и која је и дан данас у Новом Саду у лепој успомени; могао би нам нацртати тадашњи живот у Новом Саду; могао би нам живљим бојама насликати детињство и младост генијалног горњег „тројебратства;“ могао би нам дати ближих података о тадашњој реперторији, о својој разглашеној „Аделајиди“ и о драматском првенцу, а уједно и мезимчету Стефановићевом, о „Цар-Урошу.“

О овом делу зна се толико, да је 1826. у Новом Саду представљано и да је 1840. у Будиму штампано трошком Константина Каулице новосадског књижара, под насловом „Смрт Уроша Петого последњег цара србскога. Ужасно-жалостна игра у пет дјјствја. Г. С. Стефановича.“ Ово је дело прештампао у Београду

*) Ово је писано пре, него што ми је бр. 16. „Позоришта“ до руку дошао у коме је занимљива notiција од г. М. Брежовског, по којој је први покушај за образовање глумачке дружине био у Новом Саду год. 1837. Сад већ има изгледа, да ћемо добити доста потпуну историју ове радње, која је од 1837. у разним друштвима трајала до самога покрета 1848.

1864. Ђорђе Стајић под истим насловом. Тако је дакле једно исто дело, о ком је спомен у броју 51. и 60. ланског, и бр. 2. овогодишњег „Позоришта.“ Оба издања, а особито оно прво, пуна су погрешака, којих тешко да је било у рукопису даровитог Стефановића.

Ја сам то дело читао 1842. године, и како ми се онда као детету допало, остало ми је још и дан данас у души. Једном разговарајући се 1850. године у Сомбору са покојним Јованом Рајићем, тадашњим секретаром у велико-жупанској канцеларији, дође реч и на Стефановићевог „Цар Уроша,“ и тад ми рече Рајић, да су на томе делу још као ђаци радили: он, Стефановић и Лазар Лазаревић, али да је највећи и најбољи део од Стефановића. Рече ми даље, да су њи тројица били вршњаци и добри другови, и Стефановић да је умрло врло млад, тек што је навршио двадесету годину живота. На моје питање, какав беше тај Стефановић, рече ми Рајић за себе и Лазаревића: „Нас двојица нисмо били вредни да му одрешимо ни „ремен сапогу његових.“ То ми беше доста, јер сам познавао обадвојицу, а особито Рајића. Обојица беху људи ванредно даровити.

„Цар-Урош“ Стефановићев много би био и сад за младића од 18—19 година, а камо ли пре педесет година. Из китњастих фраза севне сваки час искра

(Наставиће се.)

ПРИЛОГ ЗА ГРАЂУ ИСТОРИЈЕ СРПСКОГА ПОЗОРИШТА.

Године 1823. дошло је из Новог Сада у Нови Бечеј позоришно друштво, које се налазило под управом Ђоке Дузе, и које се састојало из самих ђака, богослова. Не опомињем се шта су они представљали, само толико знам, да им је био управитељ Ђока Дуза, богослов из Новог Сада, који је доцније постао парохом у Башахиду.

Ја сам за добро нашао и ово мало саопштити, а може бити да ће се наћи когод, ко ће и шта више знати о овоме друштву.

Године 1830., побуђени родољубљем, састависмо ја, Лазар Миросављевић, и Антоније Брежовски, родом из Новог Сада, друштво, у коме је био Богосав Јовановић, учитељ из Н. Бечеја, Јован Хајдин са женом, Шандор Дада, трговац житарски, и још много њих, на које не могу да

генија; сцене, као што је она између Уроша, Јелисавете и Теофила, сцена саборска а особито сцене манастирске у трећем чину служиле би на част и гдекојем старијем писцу. — Овај је комад стекао и своју читалачку публику, јер је дочекао друго издање; а био је и омиљен комад у реперторији многих дилетантских дружина.

Из ове је епохе и „Владимир и Косара“ од Л. Лазаревића. „Цар-Урош“ је посао генијалног гимназисте; а „Владимир и Косара“ је посао даровитог правника. И један и други је погодио праву жицу већ својим првим покушајем; а да шта било, да је Стефановић био дужега века, и да се Лазаревић није већ код овога првог покушаја зауставио!

У оба ова дела покрај свију флоскула из латинске и немачке литературе веје кроз и кроз чисто народни дух. Види се, да су обојица не само брижљиво превртали Рајићеву историју, него да им је и језик и дух наших народних песама тако речи у крв прешао! Језик им је особито леп, слодак и чист, како у оно доба осим Вука можда нико други у нас није писао!

„Владимира и Косару“ издао је Јосиф Милувук 1829. године. Писац није се потписао на књизи, и да би се већма траг приметно, стоји име његово острагу међу претплатницима „Лазар Лазаревић, јурат.“

се опоменем. За управитеља изабрали смо А. Брежовског.

Представе смо давали у Старом и Новом Бечеју, и то већином ове комаде: „Светислава и Милеву,“ „Покондирену Тикву,“ „Ингле и Педрин“ „Ромеа и Јулију,“ „Генувеву“ „Јарику, дивљу девојку,“ „Алписку пастирку“ „Жертву Аврамову“ и т. д. Много сам их и позаборављао, ал' није иначе, гомила година, која се свалила на моју седу главу, избрисала је многе успомене из моје прошлости.

Комаде за представљање доносио нам је већином наш управитељ из Новог Сада. Ја сам био за старачке, а од чести за јуначке и комичне улоге. У „Кир Јањи“ представљао сам „Кир Јању.“ Сећам се још и сад, да су ми аплау-

дирали, и да су ме на крају представе изазвали. Многи су ми говорили, да имам изванредна дара за приказивача, и то ме је подстицало на јачи и живљи рад око позоришта.

Гардеробе нисмо имали скоро никакве; већином смо позајмљивали од становника бечејских, који су нам радо у свему на руку ушли. Новцима, што смо их добивали, исплаћивали смо дугове, а што нам је преостајало, улагали смо за хаљине, које су нам за бину потребовале.

Антоније Брежовски био је грађарски момак. Умрло је 1840 године.

Године 1844. појави се у Новоме Бечеју Јоца Кнежевић са неким „дилетантским“ друштвом. Том се друштву придружим и ја, и још неколико из наше дружине. Између осталих дође у друштво и једна мађарица Кече Шандора Ђерка, којој се допадале наше позориште, те се пријави код нас, да жели ступити у нашу дружину. Будући да смо јако оскудевали у глумицама, јер су се наше Српкиње стидиле показивати се свету на оним рапавим позоришним даскама, с тога је одмах примисмо, и за мало тако се лепо изучила, да је приказивала као права Српкиња.

Представљали смо многе ново-научене комаде. Тако између осталих: „Неста блага, неста пријатеља.“ „Бој на Косову,“ „Лажа и паралажа,“ „Зла жена,“ „Владимир и Косара,“ „Субић и краљ Бела“ и т. д.

Кад смо се бавили у Н. Бечеју, још се добро

(Свршиће се.)

Д И Ш Т И Њ И

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Париски кочијаш“) беше приказан на нашој позорници 28. фебруара. Са целом представом могли бисмо задовољни бити у опште, да су само мало боље и живље ишле неке сцене, у којима има посла Клод (Ружић) и Цјер (Рашић). Да у томе није било кривице на Ружићу, који је играо изврсно, по себи „разуме. Сцене, које дају тако рећи кључа за разумевање овог или оног карактера, мора глумац тако одиграти, да се види на игри му, да је потпуно разумео намеру пишчеву, а према њој и задатак свој. Ту не помажу неки „извесни“ покрети рукама или ногама, стереотипно превијање час на једну час на другу страну, очијување са публиком, и томе подобне „манџа-фларије:“ коштуњац орах не разбија се лако, карактерне улоге не приказују се тек онако од ока, по оној позна-

сећам, давали смо „Бој на Косову,“ а ту сам приказивао цара Лазара. Још док сам се облачио, уђе у гардеробу богата госпођа Папићка, и после подужег разговора, у ком је изражавала своју радост, што и у нас Срба има одушевљења за позоришну уметност, метнула ми је на прса свој златан ланац, руке ми је искитила брилијантским прстењем, па сам тако изгледао баш царски. Тада сам заборавио на сваку невољу, осећао сам се неописано сретан!

Тако силно беше одушевљење тадашњих Српкиња за позориштем! Тако су га силно љубиле, да су готове биле сваку, ма и највећу жртву, принети на олтар позоришта.

Ни пуну годину дана не бесмо заједно са Кнежевићем. Ја са још неколико чланова, Јоцом Миросављевићем (мојим братом), Митом Шпановићем оценимо се од Кнежевића, и до 1846. год. учисмо „нотално пјеније“ које нам је предавао Спиридон Трбојевић из Кикинде. Певали смо редовно сваке недеље и празника у цркви. Стари свећеник, Јеремија Врговић, још док смо почели учити појање, рекао нам: „Децо моја! Ако ви научите појати, то ћу вас ја, овако стар, све редом у руку пољубити, јер тога до сад није у Србина било. Благо нама, кад нам поче ето благи господ из својих сјајних облака пуштати ново сунце „просвету и напредак.“ Као што рече, тако се и стече: све нас је редом у руку пољубио, кад смо службу први пут отпојали.

тој подскочици: „Како играм, да играм, само да се наиграм!“ Ту ваља најпре скочити, па онда рећи хоп! Од осталих приказивача одликовала се особито Ружићка (Мадлена), а одмах за њом Суботић (Гроф Дарецо), па онда Л. Маринковићева (Марија) и Лукић (Марсељ). —о—

Н О З О Р И Ш Т Е.

* (Тешка времена за позориште.) За позоришта су настала тешка времена. Управитељ немачкога позоришта у Темисвару Штелцер, који је већ двадесет и пет година управитељ, богоради у темисварским немачким листовима публику, да се само још на 6 представа претплати, да би могао као поштен човек исплатити своје чланове, којима већ од два месеца не може да изда плату.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

44. ПРЕСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 30.

У НОВОМЕ САДУ У СРЕДУ 13. МАРТА 1874.

ПРВИ ПУТ:

ЖЕНЕ У УСТАВНОМ ЖИВОТУ.

Шаљива игра у 3 чина, од Коломана Тота, превео Јустин Милан Шимић.

О С О Б Е:

Валента Банфалви, газда на селу	Ружић.
Христина, његова жена	Д. Ружићка.
Илка, њихова кћи	Л. Маринковићева.
Виљем Берчеји	Лукић.
Челеји, газда на селу	Петровић.
Истирка, његова жена	Ј. Поповићева.
Фаника Питварошница	М. Недељковићка.
Барбоч, врчмар	Соколовић.
Певац	Божовић.
Јован, банфалвијев слуга	Добриновић.
Селеји	Марковић.
Барон Сланкамени	Сајевић.

Народ и гости. — Збива се: први чин у Банриту, а други и трећи у Пешти, у садашње време.

Отвара се претплата на дванаест представа. Ко је год намеран, да се претплати, а тако исто и наши досадањи поштовани претплатници, који желе своја места задржати, нека се изволе пријавити или у позоришној писарници (стану матичином), или у вече на каси, а коме је наручије, може то учинити и у трговини браће Поповића, или код скупљача претплате г. Корнела Јовановића, Ђоке М. Поповића и Светозара Крестића.

У овој претплати даваће се и ови нови оригинални комади: „САН И ЈАВА.“ (I. део.) Историјска драма у 3 раздела, од дра Милана Јовановића. — „САН И ЈАВА.“ (II. део.) Историјска драма у 4 раздела, од дра Милана Јовановића. — „ГРАБАНЦИЈАШИ.“ Шаљива игра у 4 чина, с предигром и песмама, од Илије Округића Сремца.

Цена је претплати стара.

Ћ. СОКОЛОВИЋ, враћајући се у приватни живот, излази данас пред публику последњи пут као глумац. — ЈЕЦА ПОПОВИЋЕВА излази данас на позорницу први пут после своје болести.

БОЛУЈУ: Л. ХАЋИЋЕВА, А. ПЕШИЋ.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.